

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
VEFATININ 100. YILINDA
ALİ EMİRİ ÖZEL SAYISI
YIL 10, EYLÜL 2024

Dr. Ensar KARAGÖZ

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
İstanbul/TÜRKİYE
karagozensar@gmail.com
ORCID

**TABİBZÂDE MEHMED ŞÜKRİ
EFENDİ VE SİLSİLENÂMESİ
ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

AN ANALYSIS OF TABİBZÂDE
MEHMED ŞÜKRİ EFENDİ AND HIS
SİLSİLENÂME

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 08.05.2024	Received Date: 08.05.2024
Kabul Tarihi: 12.06.2024	Accepted Date: 12.06.2024
Yayımlanma Tarihi: 30.09.2024	Date Published: 30.09.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Karagöz, Ensar. "Tabîbzâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâmesi Üzerine Bir Değerlendirme". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* Vefatının 100. Yılında Ali Emîrî Özel Sayısı, (Eylül 2024), 714-733.

Karagöz, Ensar. "An Analysis of Tabîbzâde Mehmed Şükrî Efendi and His *Silsilenâme*". *Hikmet-Journal of Academic Literature* Special Issue on the 100th Anniversary of Ali Emîrî's Death, (September 2024), 714-733.

10.28981/hikmet.1480404

Dr. Ensar KARAGÖZ

**TABİBZÂDE MEHMED ŞÜKRÎ EFENDİ VE SİLSİLENÂMESİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

AN ANALYSIS OF TABİBZÂDE MEHMED ŞÜKRÎ EFENDİ AND HIS SİLSİLENÂME

ÖZ

İslam kültür ve medeniyetinin gelişmesinde ve son derece geniş bir coğrafyaya yayılmasında tasavvufun, dolayısıyla tarikatların rolü yadsınamaz. Tasavvuf ekollerini, diğer bir ifade ile tarikatların tarihi ise klasik dönemlerden itibaren araştırmacıların ilgi duyduğu bir alan olmuş; bu sebeple irili ufaklı birçok eser yazılmış, risaleler telif edilmiştir. Özellikle biyografik eserler içerisinde konumlandırabilecek olan silsilenâme türü eserler, bu ilginin neticesinde ortaya çıkmış bir türdür ve tasavvuf tarihi çalışmalarına kaynaklık etmesi cihetinden önemli bir görev üstlenmektedir. Bu açıdan silsilenâmeler, özellikle biyografik metinlerin inşasında araştırmacıların sıklıkla müracaat ettiği kaynakların başında gelmektedir. Bu türün en bilinen ve istifade edilen örneklerinden biri de hususen İstanbul tasavvufi hayatıyla ilgilenen araştırmacıların sıklıkla müracaat ettiği Mehmed Şükrî Efendi'nin Silsilenâme'sidir. Bu eser dışında Mehmed Şükrî Efendi'nin yine İstanbul tekkeleri tarihiyle alakalı İstanbul Hangâhları Meşâyihî adlı bir eseri daha bulunmaktadır.

Bu makalede önce Mehmed Şükrî Efendi'nin biyografisine dair bazı bilgiler tashih edilecek, daha sonra eserin telif metoduyla alakalı bir takım yeni bilgiler verilecek ve son olarak da Müstakîmzâde'nin Halil es-Sünbülî vasıtasıyla devam eden silsilenâme yazma geleneğine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tabîbzâde Mehmed Şükrî, Silsilenâme, Tasavvuf, İstanbul Hangâhları, Tekke.

ABSTRACT

The role of Sufism and the sects in the development of Islamic culture and civilization and its spread over an extremely wide geography cannot be denied. The history of Sufi schools, or, in other words, the history of tariqas, has been a field of interest for researchers since the classical period. As a result, many works have been written and treatises have been compiled. The silsilenâme, which can be situated within biographical works, emerged as a consequence of this interest and serves as an important source for the study of Sufi history. In this regard, silsilenâme are among the most frequently utilized sources by researchers, particularly in the construction of biographical texts. One of the most well-known and utilized examples of this genre is Mehmed Şükrî Efendi's Silsilenâme, which is frequently consulted by researchers interested in the Sufi life of Istanbul. In addition to this work, Mehmed Şükrî Efendi also has another work titled İstanbul Hangâhları Meşâyihî, which is also related to the history of İstanbul tekkes.

This article will first correct some information about the biography of Mehmed Şükrî Efendi, then provide some new information about the method of composition of the work, and finally touch upon the tradition of Müstakîmzâde's writing of silsilenâme, which continued through Khalil al-Sunbülî.

Keywords: Tabîbzâde Mehmed Şükrî, Silsilenâme, Sufism, İstanbul Hangâhs, Derwish Lodges.

Giriş

Tekkeler tarihinin yanı sıra özellikle İstanbul tekkeleri ve tasavvuf hayatıyla ilgilenenlerin yakından bildiği bir sima olan Mehmed Şükrî (ö. 1916'dan sonra), kendisine gösterilen bu ilgiye rağmen hayatı bir o kadar karanlıkta kalmış, “meşâhir-i mechûle”den bir müelliftir. İstanbul tekkeleriyle ilgili yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde bir şekilde Mehmed Şükrî Efendi'nin eserlerine atıf yapılmaktadır. Bununla birlikte aşağıda zikredilecek ve hemen hemen birbirinin aynı olan bilgiler haricinde hakkında pek bir şey yazılmamıştır.

Mehmed Şükrî Efendi'nin biyografisiyle ilgili ilk bilgi veren kişi Şinasi Akbatu'dur. Cemalettin Server Revnakoğlu'ndan (ö. 1968) nakille sadece Mehmed Şükrî Efendi'nin Kocamustafapaşalı olduğunu ve “iptila derecesinde bir tekke müdavimi” olduğunu söylemektedir (Akbatu, 1980). Mehmed Şükrî Efendi'nin biyografisinden bahseden ikinci şahıs ise Klaus Kreiser'dir. Kreiser, Mehmed Serhan Tayşi'yle birlikte hazırladığı *Mecmû'a-i Tekâyâ* neşrinin girişinde Mehmed Şükrî Efendi'nin Karagümrük Cerrâhî Âsitanesi'nde¹ İbrahim Fahreddin Efendi'ye² zâkirbaşılık yaptığını belirtmektedir (Zâkir Şükrü Efendi, 1980). Son olarak Turgut Kut, Akbatu ve Kreiser'in verdiği bilgilerin yanı sıra ilerleyen sayfalarda tanıtılacak eserlerdeki kayıtlardan hareketle Mehmed Şükrî Efendi'nin Kocamustafapaşa'da oturduğunu, 15 Mayıs 1874 tarihinde Maliye kâtiplerinden biri olduğunu, 20 Eylül 1916 yılında da hayatta olduğunu ifade eder (Kut, 1995). Mehmed Şükrî Efendi'yle ilgili yapılan daha sonraki çalışmalarda bu bilgilerin tekrarlandığı görülmektedir (Erünsal, 2003).

Diğer taraftan literatürde Mehmed Şükrî Efendi'ye üç eser atfedilmektedir. Bunlardan ilki *Mecmû'a-i Tekâyâ*, *İstanbul Hangâhları Meşâyih-i* ve *İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşâyih-i* adlarıyla anılan, İstanbul tekkelerinde postnişin olan kişilerin isimlerinin yer aldığı eserdir.³ İkincisi muhtelif tarikatların silsilelerini ihtiva eden *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*⁴ üçüncüsü ise tek nüshası İsmail E. Erünsal'ın şahsi kütüphanesinde bulunan *Mecmû'a-i İlâhiyyât*'tir.⁵

¹ Günümüzde hala faal olan bu tekke 18. yüzyılın başlarında Nureddin-i Cerrâhî (ö. 1721) adına Sultan III. Ahmed tarafından yaptırılmıştır. İstanbul tasavvufi hayatının en canlı bir şekilde yaşandığı bu tekkeyle ilgili olarak bk. (Öztürk, 2004) (Tanman, 1995).

² İbrahim Fahreddin Efendi, Karagümrük Nureddin-i Cerrâhî Asitânesi'nin 18. postnişini olup 1966 senesinde vefat etmiştir. Soyadı kanunuyla birlikte Erenden soyadını almıştır. Klaus Kreiser'den itibaren Fahreddin Efendi'nin soyadı müteselsil bir yanlışlıkla Erenler şeklinde Mehmed Şükrî çalışmalarına girmiştir.

³ Eser Şinasi Akbatu, Klus Kreiser-Serhan Tayşi ve son olarak Turgut Kut tarafından neşredilmiştir.

⁴ Bu eser üzerine bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Bk. (Usta, 2006).

⁵ Eseri üzerine hem kendisi hem de kızı Zeynep Hümeysra Erünsal (Ciğer) tarafından ilmi çalışmalar yapılmıştır. (Erünsal, 1996) (Erünsal, 2005) (Ciğer, 2017).

Mehmed Şükrî Efendi'nin Biyografisine Zeyl

Literatürde Mehmed Şükrî Efendi'nin hayatına ve eserlerine dair yukarıda ifade ettiğimiz bilgiler dışında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Yaptığımız incelemelerde onun hayatıyla ilgili karanlıkta kalan bazı noktaların olduğu görülmektedir. Bu karanlık noktalardan ilki Mehmed Şükrî Efendi'nin zâkirbaşılığıyla ilgilidir. Kreiser'in kaynak vermeden naklettiği bu bilgi, Mehmed Şükrî Efendi'nin "Zâkir Şükrü Efendi" şeklinde yanlış tanınmasına sebep olmuştur. Ayrıca şahsına zâkirbaşılık gibi bir vazifenin nispet edilmesi, kendisinin Cerrâhî tarikatından olduğu gibi yanlış bir intibai uyandırmaktadır. Fakat konuyla alakalı literatürde⁶ ve Cerrâhî Asitânesi'nin kaynaklarında böyle bir bilgiye rastlanmaz.⁷

Bununla birlikte Mehmed Şükrî Efendi'nin istinsah ettiği bir nüsha, bize onun meşrebi ve tasavvufî intisabıyla ilgili çok önemli bilgiler vermektedir. Millet Kütüphanesi Ali Emiri, Şeriyeye 1081 numarada kayıtlı *Menâkıb-ı Şeyh Hasan Ünsî* isimli eser Mehmed Şükrî Efendi tarafından 28 Recep 1289/1 Ekim 1872 tarihinde istinsah edilmiştir. Nüshanın sonunda yer alan istinsah kaydı şu şekildedir (Has, Ali Emiri Ef. Şeriyeye, 1081, 65a):

Alâ yedi'l-abdi'l-hakîri'l-fakîr ilâ keremi mevlâhu'l-kadîr es-Seyyid Mehmed Şükrî ibn İsmâ'îl Hakkî et-tabîb el-Hâlidî en-Nakşibendî. Ve hümâ mürîd-i hazret-i eş-şeyhü'l-ekrem ve mürşidü'l-a'zam cenâb-ı el-Hâc eş-Şeyh Mehmed Feyzullâh Efendi el-Kudsî el-Vidinî.

Bu kayda göre Mehmed Şükrî Efendi'nin ve babasının Nakşî-Hâlidî olduğu ve Feyzullah Efendi'ye intisap ettikleri anlaşılmaktadır. İstinsah kaydında ismi zikredilen kişi, devrin önemli Nakşî şeyhlerinden Hacı Feyzullah Efendi'dir (ö. 1876).⁸ İbnü'l-Emîn Mahmud Kemal İnal'ın (ö. 1957) babası Mehmed Emin Paşa (ö. 1908), Mehmed Akif Ersoy'un (ö. 1936) babası Mehmed Tâhir Efendi (ö. 1888), şair Leskofçalı Gâlib Bey (ö. 1867) ve Fevzi

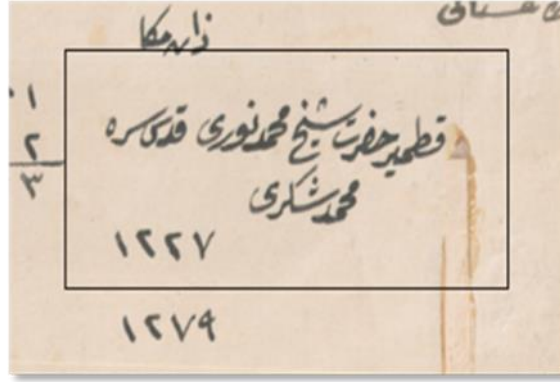
⁶ Özellikle İstanbul tekkeleriyle ilgili verdiği eşsiz bilgilerle bir başvuru kaynağı olan Cemalettin Server Revnakoğlu'nun Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan koleksiyonunda ve buradan tasnifle Mustafa Koç'un yaptığı neşirde Mehmed Şükrü Efendi'nin zâkirbaşılığıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır (Koç, 2022).

⁷ Fahreddin Efendi'nin kaleme aldığı *Envâr-ı Pîr Nureddîn* adlı eserde âsitânedeki zâkirbaşılık yapmış kişilerin isimleri zikredilmekte ve burada Mehmed Şükrî Efendi'ye tesadüf edilmemektedir (Dal, 2006). Ayrıca asitânenin bugünkü zâkirbaşısı olan Neyzen Hakan Alvan Bey'den öğrendiğim kadarıyla tekkede hizmet eden zâkirbaşılar arasında Mehmed Şükrî isminde biri bulunmamaktadır. Verdiği bilgilerden dolayı kendilerine teşekkür ediyorum.

⁸ Hacı Feyzullah Efendi, 1806 senesinde Hezargrad'da dünyaya gelmiştir. Medrese tahsilini ikmal ettikten sonra Sirozlu Ömer Paşa'nın maiyetine girmiş ve beraberinde çeşitli illerde vazife almıştır. Malatya'da bulunduğu sırada Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin halifelerinden Vaiz Hüseyin Efendi'ye (ö. 1840?) intisap etmiştir. Daha sonraları Hâlid-i Bağdadî'nin bir diğer halifesi Konya'da yaşayan Mehmed Kudsî Efendi'ye (ö. 1852) intisap edip hilafet almıştır. 1856 yılında İstanbul'a gelerek Şehremini'de bulunan evinin bahçesine küçük bir mescit yaptırıp irşada başlamıştır. Kuleli Vakası'na karıştığı gerekçesiyle sürgün edilmiş ve 1861'de umumi af ile İstanbul'a gelmiştir. 1871 yılında Fatih Molla Gürani Mahallesi Saray Hamamı Sokağı 982 ada 9, 10 ve 49 parsellerde kendisi için inşa edilen tekkede irşada başlamış ve 1876 senesinde vefat edip tekkenin bahçesine defnedilmiştir (Kaymakçı, 2019).

Çakmak'ın (ö. 1950) şeyhi olarak bilinen Küçük Hüseyin Efendi (ö. 1930) gibi devrin önde gelen devlet ve ilim ricali Hacı Feyzullah Efendi'nin müritleri arasında yer almaktadır.

İstanbul Hângâhları Meşâyihî'nin eklerinde yer alan ve aşağıda görseli bulunan bir kayıt ise Mehmed Şükrî Efendi'nin Feyzullah Efendi'yle olan irtibatını iyice somutlaştırmaktadır. Nakşibendiliğin Hâlidîyye kolunun pîri kabul edilen Mevlanâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (ö. 1827) halifelerinden Şeyh Abdullah el-Mekkî'nin (ö. 1849/50) halifelerinin yer aldığı silsilenin sonunda Mehmed Şükrî Efendi "Kıtmîr-i hazret-i Şeyh Mehmed Nûrî kuddise sırruh Mehmed Şükrî" yazmaktadır (Mehmed Şükrî, Atatürk Kitaplığı, K75). Mehmed Nûrî Efendi (ö. 1885), Hacı Feyzullah Efendi'nin önde gelen halifelerindendir.⁹

Görsel 1. Mehmed Şükrî'nin İmzası

Mehmed Şükrî'nin kimliği ve Hâlidîlerle olan irtibatıyla ilgili Revnakoğlu'nun notlarında önemli bir kayıt daha bulunmaktadır. Hekimoğlu Ali Paşa Medresesi'yle ilgili notların yer aldığı dosyada Revnakoğlu şunları yazmıştır (Revnakoğlu, Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaledin Server Revnakoğlu, 63):

Küçük Hüseyin Efendi merhûmla Ayaklı Kütüphane Şükrî merhûm efendi pek uzun yıllar bu medresede oturmuş ve çalışmışlardır.

İmrahor Tekkesi'yle ilgili yazdığı bir kayıta (Revnakoğlu, Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaledin Server Revnakoğlu, 264) Ayaklı Kütüphane Şükrî Efendi ifadesi yine karşımıza çıkmaktadır:

Menteşeli İbrahim Efendi'den sonra halifesi Resul Efendi ve daha sonra Emânî Efendiler şeyh olmuşlardır. Bunlar hakkında Molla Gürânî şeyhi Nurullâh

⁹ Şeyh Melek Efendi, Melek Hoca olarak bilinen Mehmed Nûrî Efendi aslen Edirnelidir. Fatih dersiamlarından olup uzun müddet Beyazıt ve Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nde Cuma vaizliği yapmıştır. Hacı Feyzullah Efendi'ye intisap edip kendisinden Nakşî/Halidî icazeti almıştır. Hacı Beşir Ağa Tekkesi'nde şeyhlik yapmış ve 1885 yılında vefat edip Eyüplülerin Melek Efendi Tepesi andıkları yere defnedilmiştir (Koç, 2003).

Bey'de mahfuz Kocamustafapaşalı, 'Ayaklı Kütüphane' denilen zâtın yani Şükrî Efendi'nin defterindeki kayıtlara bakılacak.¹⁰

İlk kayıta zikredilen Küçük Hüseyin Efendi, Hacı Feyzullah Efendi'nin müridi olup daha sonraları Feyzullah Efendi'nin halifelerinden Şeyh Hasan Visâli'ye (ö. 1902) intisap etmiştir. Revnakoğlu'ndan naklettiğimiz ilk kayıta yer alan Ayaklı Kütüphane Şükrî Efendi'nin Küçük Hüseyin Efendi'yle olan irtibatı onun Mehmed Şükrî Efendi olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Aynı şekilde ikinci kayıta yer alan "Kocamustafapaşalı" bilgisi ise bu ihtimali daha da arttırmaktadır. Zira Şinasi Akbatu, Revnakoğlu'ndan nakille Mehmed Şükrî Efendi'nin Kocamustafapaşalı olduğunu söylemektedir.

Ayrıca "Ayaklı Kütüphane" ibaresi Mehmed Şükrî Efendi'nin ilmi kimliğiyle de örtüşmektedir. Şöyle ki yine *İstanbul Hângâhları Meşâyihî*'nin eklerinde bulunan bir ödünç kitap listesi Mehmed Şükrî Efendi'nin tasavvufa ve tasavvufî eserlere olan ilgisini açıkça yansıtmaktadır. "Ba'zı zevâtda olan kitâblarım" başlığı altında kütüphanesinden ödünç olarak verdiği kitapların listesini yapan Mehmed Şükrî Efendi, hangi kitabı kime ne zaman verdiğini ve ne zaman geri aldığını kaydetmiştir.¹¹ Listede yer alan 22 kitabın neredeyse tamamı tasavvuf ve şeyh biyografileriyle ilgili eserlerdir. Bu durum Revnakoğlu'nun Mehmed Şükrî Efendi'yle ilgili "iptila derecede tekke müdâvimi" tanımıyla örtüşmektedir.¹²

¹⁰ Burada zikredilen Nurullah Bey, Koruk Tekkesi Şeyhi ve Merkez Efendi Camii imam-hatibi Mehmed Nurullah Kılıç'tır (ö. 1977). Nurullah Kılıç'ın metrukatı yakın zamanlarda sahaflarda satılmıştır. Nurullah Kılıç'ın terekesinden çıkan bir Sünbülî menakıbnamesi Seyfettin Ünlü tarafından neşredilmiş olup (Ünlü, 2020) 3 ciltlik *Şecere-i Halvetiyye-yi Sünbülüyye* adlı eser ise İnsan ve İrfan Vakfı arşivine intikal etmiştir.

¹¹ Listenin transkripsiyonu için bk. Ek.

¹² Bu liste *İstanbul Hângâhları Meşâyihî* adlı eseri hazırlayan Turgut Kut'un da dikkatinden kaçmıştır. Eserin Atatürk Kitaplığı'nın dijital kütüphane sistemine eklenen görüntüsü incelendiğinde bazı eksikliklerinin olduğunu fark edilmiştir. Zira Salih Zeki Çağatay'ın (ö. 1984) hazırlayıp eserin sonuna eklediği fihristte yazılan bazı belgelerin dijitallerinin olmadığı anlaşılmıştır. Bununla ilgili yardımına başvurduğumuz Atatürk Kitaplığı nadir eserler uzmanı Sn. Hüseyin Türkmen, eseri görmemizi sağladı. Eseri incelendiğinde yaklaşık 15 belgenin dijitalinin sisteme yüklenmediği anlaşıldı. Yardımların dolaylı kendilerine teşekkür ediyorum.

Görsel 2. Mehmed Şükrî Efendi'nin Ödünç Verdiği Kitapların Listesi

Mehmed Şükrî Efendi hakkında yazma eser kütüphaneleri üzerinden yaptığımız araştırmalarda kendisine izafe edilen eserler haricinde bizzat onun elinden çıkmış olan 18 nüsha tespit edildi. Bilinen eserleri de bu sayıya eklendiğinde Mehmed Şükrî Efendi'nin kütüphanesinden çıkan kitap sayısı 21'e yükselmektedir. Tespit edebildiğimiz nüshaların neredeyse tamamı tasavvuf, özellikle de tekke mensuplarının biyografileriyle ilgilidir. Bunların 10'u doğrudan kendisinin istinsahı olup 8'i temlik ettiği nüshalardır. Bu nüshalardan 7'si ise ödünç kitaplar listesinde bulunmaktadır.

Aşağıda yer alan listeden de anlaşılacağı üzere Mehmed Şükrî Efendi'nin tasavvufa, özellikle de biyografik eserlere karşı ciddi bir merakı vardır. Maliye kâatibi olması ise bu kadar eser istinsah etmesini kolaylaştıran âmillerdendir. Revnakoğlu'nun "Ayaklı Kütüphane" olarak tanıdığını söylediği kişinin Mehmed Şükrî Efendi olma ihtimali bütün bu karinelerle kesin gibidir.

Künyesi	Eser Adı	Tarih	Nüshayla İlişkisi
Ali Emiri, Şeriyye 1091	<i>Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Türbenâme</i>	7 Receb 1289	İstinsah

Ali Emiri, Şeriyye 1081	<i>Menâkıb-ı Şeyh Hasan Ünsî</i>	28 Receb 1289	İstinsah
Ali Emiri, Şeriyye 1082	<i>Hülâsatü'l-Hediyye</i>	15 Şevval 1289	İstinsah
Yazma Bağışlar 7463	<i>Risâle-i Melâmiyye-i Bayrâmiyye-i Şuttâriyye</i>	Zilhicce 1289	İstinsah
Ali Emiri, Şeriyye 1128	<i>Hediyetü'l-İhvân</i>	1290	İstinsah
Ali Emiri, Şeriyye 722	<i>Tayyibetü'l-Ezkâr</i>	30 Ramazan 1290	Temellük
Ali Emiri, Şeriyye 1104	<i>Mecmû'a</i> ¹³	Safer 1291	İstinsah
Ali Emiri, Şeriyye 282	<i>Mecmû'a</i> ¹⁴	23 Ramazan 1291	Temellük
Ali Emiri, Şeriyye 1110	<i>Tuhfetü's-Sâlikîn ve Hediyetü'l- Müsterşidîn</i>	17 Zilhicce 1291	Temellük
Staatsbibliothek zu Berlin Ms. or. oct. 2745	<i>Şerh-i Vird-i Settâr</i>	27 Zilhicce 1291	Temellük
Ali Emiri, Şeriyye 1064	<i>Tezkiretü'l- Müteahhirîn</i>	8 Muharrem 1292	Temellük
Yazma Bağışlar 7464	<i>Mecmû'atu'r- Resâ'il</i> ¹⁵	1293	İstinsah
Staatsbibliothek zu Berlin Ms. or.	<i>Kenzü'l-Esrâr fî Tarîki'l-Bayramiyye</i>	1293	İstinsah

¹³ Mecmuada *Menâkıbnâme-i Hazret-i Şeyh Mehmed Nasûhî, Tahrîrât ve Mektûbât-ı Nasûhî Efendi, Menkabe-i İsmâ'il Efendi, Vahdet-i Vücûd Risâlesi, Risâle-i Nefsiyye* bazı tasavvufi şiirler yer almaktadır.

¹⁴ Nüsha, tasavvufi eserlerin yer aldığı bir mecmua olup içerisinde şu risaleler bulunmaktadır: Abdülmecid-i Sivâsî, *Dürerü'l-Akâ'id ve Gururu Külli Sâ'ikin ve Kâ'id* (1a-54b); *er-Risâletü'l-Fihriyye bi Tabakâti Ulemâ'i Ehli's-Sünneti mine's-Şâfi'iyye* (58a-70a); Dâvûd-i Kayserî, *Mukaddimetü Şerhi't-Tâ'iyye* (72b-80b).

¹⁵ Müstakimzâde'nin *Envârü'd-Diyâr bi-Himâyeti'l-Âbâr, Düstûru'l-Amel-i Şâhâne, Nüsha-yı Ricâlü'l-Bedr ve Tenvîrü'l-Emâne* adlı eserlerin bulunduğu mecmuadır.

oct. 2722			
Ali Emiri, Şeriyye 1111	<i>Menâkıbnâme-i Emir Sultan</i>	Ramazan 1293	Temellük
Türk Tarih Kurumu Y-416	<i>Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam</i>	Muharrem 1296	Temellük
Ali Emiri, Manzum 296	<i>Dîvân-ı Eşrefzâde İzzeddin</i>	3 Zilhicce 1296	İstinsah
Ali Nihat Tarlan 63	<i>Tercüme-i Fıkarât-ı Ubeydullah-ı Ahrâr</i>	1317	Mütalaa
Ali Emiri Şeriyye 1129	<i>Hediyetü'l-Fukarâ</i>		İstinsah

Tablo 1. Mehmed Şükrî Efendi'nin Kütüphanesinden Çıkmış Nüshalar

Mehmed Şükrî Efendi'nin nüshaları kendisiyle ilgili bir takım başka bilgileri de edinmemizi sağlamaktadır. Onun meşhur olduğu Tabîbzâde lakabı, ailesiyle değil doğrudan babası İsmail Hakkı Efendi'nin mesleği ile ilgilidir. “es-Seyyid Mehmed Şükrî b. İsmail et-Tabîb” şeklinde yazdığı ketebe kayıtlarına göre babası İsmail Hakkı Efendi, tabiptir (Ali Emiri Ef. Şeriyye, 282, 722, 1081, 1082, 1110). Ayrıca *Şerh-i Vird-i Settâr* nüshasının başındaki 27 Zilhicce 1291/4 Şubat 1875 tarihli temellük kaydı ile *Tezkiretü'l-Müteahhirîn* nüshasının başındaki 8 Muharrem 1292/14 Şubat 1875 temellük kaydı incelendiğinde babasının kesin olmamakla birlikte bu tarihler arasında yahut 14 Şubat 1875 tarihinden önce vefat ettiği ileri sürülebilir.¹⁶

Mehmed Şükrî Efendi'nin tespit edilen söz konusu nüshaları, onun eserleriyle ilgili olarak da bazı bilgileri tekrar gözden geçirmemizi gerektirmektedir. İstinsah ettiği nüshalar içerisinde Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin Efendi'nin (ö. 1788) eserleri çoğunluktadır.¹⁷ Müstakîmzâde'nin 6 eserini istinsah eden Mehmed Şükrî Efendi'nin 2 Müstakîmzade eserinde de temellük kaydı bulunmaktadır. Ayrıca *İstanbul Hângâhları Meşâyihî*'nin eklerinde “Müstakîmzâde Şeyh Süleymân Sadeddin Efendi'nin tahsil-i ilm eylediği üstâzları” başlığı altında bir liste bulunmaktadır (Mehmed Şükrî,

¹⁶ *Şerh-i Vird-i Settâr* nüshasının başındaki temellük kaydı “es-Seyyid Mehmed Şükrî b. İsmâ'îl” şeklinde olup *Tezkiretü'l-Müteahhirîn* nüshasının başındaki temellük kaydı ise “es-Seyyid Mehmed Şükrî ibnül-merhûm İsmâ'îl” şeklindedir. Bu kayıtlardan hareketle İsmail Hakkı Efendi'nin yukarıda zikredilen iki tarih arasında vefat ettiği düşünülebilir. Fakat önceki istinsah ve temellük kayıtlarında babasını merhum şeklinde zikretmemiş olabileceği ihtimalinden kesin bir çıkarım yapmak doğru değildir. (Müstakîmzâde, Staatsbibliothek zu Berlin Ms. or. oct., 2745) (Enfî Hasan Efendi, Ali Emiri Ef. Şeriyye, 1064).

¹⁷ Müstakîmzâde'nin hayatı ve eserleriyle ilgili ayrıca bk. (Karagöz, 2022).

Atatürk Kitaplığı, K75). Bu durum Mehmed Şükrî Efendi'nin Müstakîmzade'ye ve eserlerine karşı alakasını göstermektedir. Onun kendisi gibi Nakşîbendî tarikatından olan ve özellikle biyografi alanında çokça eser vermiş bir müellifi takip etmesi gayet doğaldır. Bununla birlikte *Silsilenâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye* olarak meşhur olmuş eserinin bu takibin bir neticesi olup olmadığı ise bilinmemektedir.

***Silsilenâme-i Sûfiyye* Telif mi, Tezyil mi?**

Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3680 numarada kayıtlı bir mecmua, tasavvuf tarihi çalışmaları için son derece ehemmiyetli bilgiler içermektedir. Çeşitli tarikatların 19. yüzyıl başlarına kadar silsilelerinin yazıldığı bu eser, Müstakîmzâde'nin talebelerinden Derviş Halil es-Sünbülî (ö. 1803) tarafından tertip edilmiş olup içerdiği tarikat silsileleri *Silsilenâme-i Sûfiyye* ile hemen hemen aynıdır.

Tam künyesi Derviş Halil es-Sünbülî b. İbrahim-i Dîdârî b. el-Hâc Halil b. İbrahim b. Muhyiddin ed-Dîmaşkî olup Müstakîmzâde'nin önde gelen talebelerindedir. Hatta kendisinin birçok eserini istinsah ederek bunların günümüze intikalinde son derece önemli bir rol oynamıştır. Tam olarak ne zaman tanıştıkları bilinmemekle birlikte Müstakîmzâde'nin eserlerinden yaptığı ilk istinsah 1193/1779 tarihli olduğundan bu seneden önce tanıştıkları düşünülebilir. (Müstakîmzâde, DTCFK, İsmail Saib I, 2119). “Ba'is-i hayâtım” şeklinde andığı Müstakîmzâde'ye son derece bağlı olan Halil es-Sünbülî son demlerine kadar üstadının yanından ayrılmamıştır (Müstakîmzâde, TSMK, Yeni Yazmalar, 347). Tıpkı Müstakîmzâde gibi tarih, biyografi özellikle de şeyhlerin hayat hikayelerine karşı derin bir alakası olup tertip ettiği mecmua/lar bu alakayı açık bir şekilde yansıtmaktadır.¹⁸ Esad Efendi 2397 ve 3402 numaralı mecmular, Halil es-Sünbülî tarafından tertip edilmiş olup Nev'îzâde Atâ'î'nin ve Şeyhî'nin *eş-Şakâyiku'n-Nu'mâniyye* zeyillerinde bulunan meşâyih biyografilerini ihtiva etmektedir.¹⁹

Esad Efendi 3680 numarada kayıtlı mecmua da bu alakanın bir sonucu olmalıdır. Mecmua, genel itibariyle 3 kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda Halil es-Sünbülî'nin farklı evrad, zikir ve senetlerini havi Hattat İbrahim Tahir el-

¹⁸ Halil es-Sünbülî'nin günümüze intikal eden yazmaları bunlarla sınırlı değildir. Müstakîmzâde'nin mürettibi olduğu bilinen ve en geniş ilahi mecmualarından biri olan Esad Efendi 3397 numaralı mecmua Halil es-Sünbülî tarafından istinsah edilmiştir. Ayrıca Esad Efendi 3347 numaralı mecmua ile Ali Emiri, Şeriyye 1330 numaralı tasavvufî eserlerin bulunduğu mecmua ve Mısır, Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye M. Tarih Türkî 163 numaralı meşâyih biyografilerinin bulunduğu mecmua da Halil es-Sünbülî'nin hattıdır.

¹⁹ Mecmualar birbirinin devamı niteliğindedir. Esad Efendi 3402 numaralı mecmua Atâ'î'nin zeylini, Esad Efendi 2397 numaralı mecmua da genel itibariyle Şeyhî'nin zeylini içermektedir. Ayrıca 2397 numaralı mecmuada *Şakâyık*, Gelibolulu Âli ve Râşid'den de nakiller bulunmaktadır. 2397 numaralı mecmua Mustafa Demirel tarafından *Mecmua-i Vefeyât-ı Meşâyih* ismiyle yayınlanmış olup önsözünde eserin “On yedinci yüzyıl bilginlerinden Halil Efendi'ye ait” olduğu belirtilmiştir. Nitekim mecmuada yer alan bir kısım zevatın vefat tarihleri incelendiğinde Halil Efendi'nin o tarihte hayatta olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte müstakîl bir telif gibi tanıtılan mecmuanın telif değil, “müntehap” bir eser olduğunu söylemek daha doğrudur (Halil Efendi, 2019).

Eşrefî'den (ö. 1794'ten sonra) aldığı icâzetleri kapsamaktadır. Bu icazetler Müstakîmzâde'nin İbrahim Tahir'e verdiği *Hizbü'l-Hıfz*, Sened-i Fâtihatü'l-müsel, Sened-i *Cevheretü't-Tevhîd fi'l-Akâ'id*, *Mesnevî-i Ma'nevî*'nin 6 cildinin rivâyet, kıraat ve tahrir izni, *Evrâd-ı Fethiyye*, *Kasîdetü'l-Münferice*, *Kasîdetü'l-Bürde*, *Kasîdetü'l-Emriyye*, *Kasîdetü'l-Mudariyye*, *Kasîdetü'l-Gazeliyye* ve bazı salavatları ihtiva etmektedir. İkinci kısım tarikat silsileleri olup son kısım da Seyyid Ahmed en-Nahlî'nin *Vureykat* isimli sebetidir.

Mecmua farklı varakların ve formların bir araya getirilmesi suretiyle tertip edildiğinden tertip tarihini tam olarak tespit etmek güçtür. Bununla birlikte eserde yer alan icazetlerin tarihine bakılırsa mecmuanın 1206-1207/1792 tarihlerinden sonra tertip edildiği söylenebilir. Silsilelerde bulunan tarihler içerisinde en ileri tarihli kayıt ise Kalaycı Osman Ağa'nın vefat tarihi olan 25 Safer 1203/25 Kasım 1788'dir (Halil es-Sünbülî, Süleymaniye Kütüphanesi, 3680). Buradan hareketle silsilelerin bu tarihten önce yazılmaya başlandığı ileri sürülebilir.

Mecmua ve *Silsilenâme*'nin benzerlikleri incelendiğinde *Silsilenâme*'nin 26a varağında bulunan silsilenin sonundaki şu kayıt hayli dikkat çekicidir: *Hâk-i pâ-y-ı âşıkân-ı sâdikân câmi'-i fakîr Halil ibn İbrahim ibn Muhyiddin eş-Şâmî*.

Bu kayıtta yer alan “câmi-i fakir” ibaresi silsileyi *cem'* eden kişiye işaret etmektedir. Yazma eserlerle ilgilenenlerin bildiği üzere *ceme'a* (جمع) masdarının ism-i faili olan *câmi'* kelimesi toplayan, bir araya getiren manalarına gelmekle birlikte mecmualarda müellif ve mürettib yerine de kullanılmaktadır. Halil es-Sünbülî'nin mecmuasının 57a varağına bakıldığında aynı silsile ve sonundaki ibare karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki görüntüden de anlaşılacağı üzere kayıtlar birbirinin aynıdır.

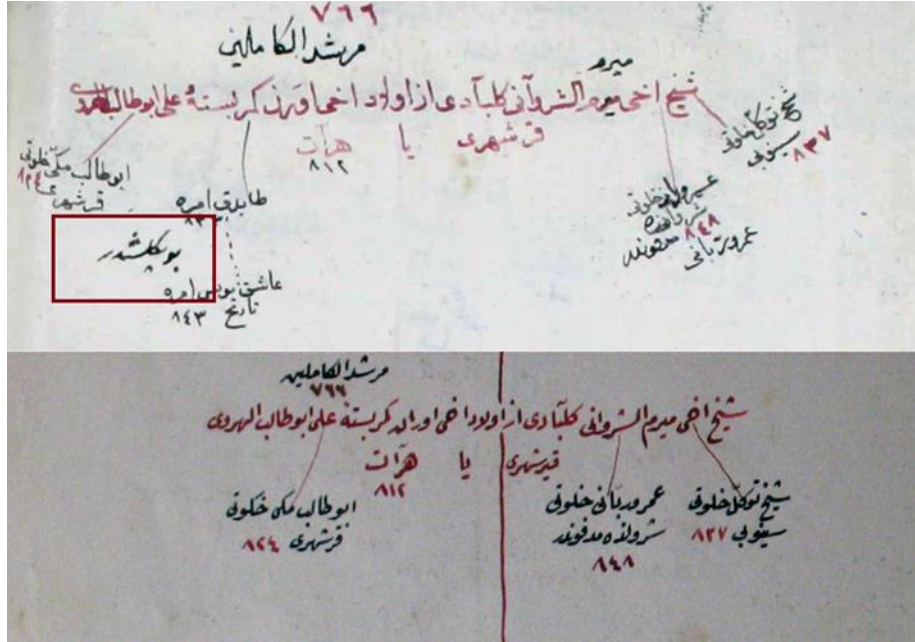

Görsel 3. Halil es-Sünbülî ve Mehmed Şükrî'nin Silsilenâmelerindeki Ortak Kayıt

İki eserin birbiriyle olan benzerliği sadece bu kayıtla sınırlı değildir. Mehmed Şükrî Efendi'nin *Silsilenâmesi*'nin başında 12 tarikatın isimlerinin yer aldığı "Budur on iki tarîk-i sûfiyân ey müstefiz" mısraıyla başlayan bir manzume bulunmaktadır. Aynı manzume Halil es-Sünbülî'nin mecmuasında silsilelerin başladığı yerde karşımıza çıkmaktadır (Halil es-Sünbülî, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3680) (Mehmed Şükrî, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdai Ef. 1098).

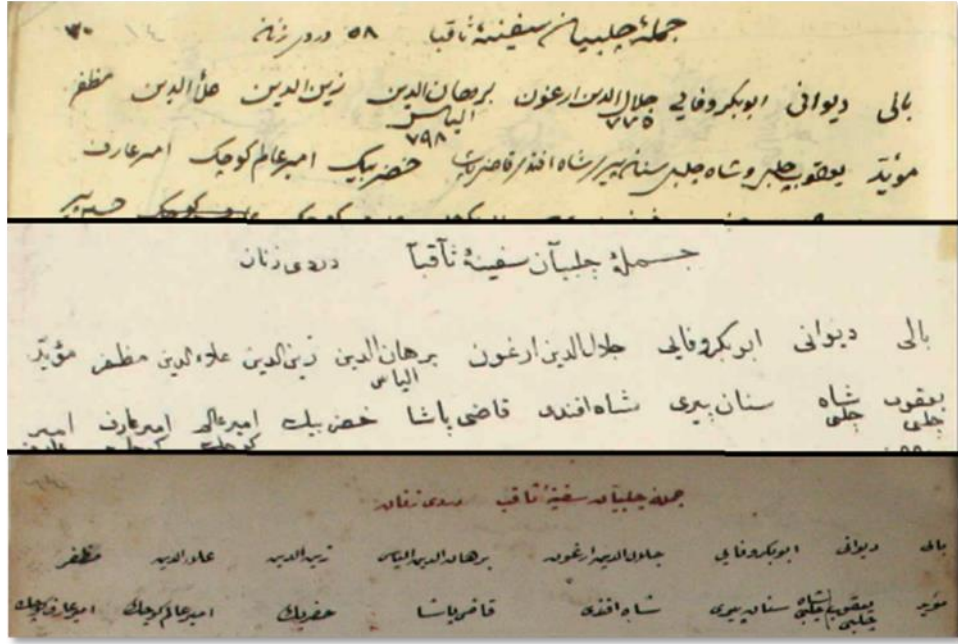
Bununla birlikte iki eserde yer alan silsilelerin sayfa tertibinin birbirinden farklı oluşu silsileleri sayfa sayfa karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır. Mehmed Şükrî'nin *Silsilenâme*'si İbrahim b. Edhem'in (ö.778?) merkezde olduğu Edhemî ve Çiştî silsileleriyle başlarken Halil es-Sünbülî'de Abdülkadir-i Geylânî'nin (ö. 1166) Hafıyye Silsilesi ve Hırka Silsilesi bulunmaktadır (Halil es-Sünbülî, Süleymaniye Kütüphanesi, 3680). Aynı şekilde Mehmed Şükrî'de 7b'de bulunan Şa'bânî silsilesi, Halil es-Sünbülî'de 69a varağında ve silsilelerin sonlarında yer almaktadır. Bunun sebebi Mehmed Şükrî Efendi'nin mecmuaları doğrudan kopyalamak yerine silsile silsile şeklinde temize geçmesidir. *İstanbul Hangâhları Meşâyihî*'nin ekler kısmında olup *Silsilenâme*'ye girmeyen birçok silsile bulunmaktadır. Eklerde yer alan bu silsileler de bu durumu somutlaştırmaktadır.

Yukarıda yer alan benzerliklerin Mehmed Şükrî'nin *Silsilenâme*'sini Halil es-Sünbülî'nin mecmuasından derlediği konusunda bir kanaat oluşturmamıza yardımcı olmakla birlikte farklılıkların da bu kanaati sağlamlaştırmaya yardımcı olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Halil es-Sünbülî'de Şeyh Ahî Mîrim eş-Şirvanî-yi Gülâbâdî'nin halifelerinin yazıldığı kısımda Tapduk Emre ve ona bağlı olarak da Yunus Emre (ö. 1320[?]) zikredilmektedir. Mehmed Şükrî de ise Tapduk Emre ve Yunus Emre'nin isimleri yazılmamıştır. Bunun sebebi Sünbülî'nin verdiği silsilenin yanına "bu yanlıştır" yazılmış olmasıdır. Muhtemelen Mehmed Şükrî eseri tetkik ettiği sırada bu yanlışlığı fark etmiş ve *Silsilenâme*'sine bu kısmı almamıştır (Halil es-Sünbülî, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3680) (Mehmed Şükrî, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdai Ef. 1098). Bunun gibi mecmuada yer alan bazı kayıtlar *Silsilenâme*'de bulunmaz.

Görsel 4. Halil es-Sünbülî'nin mecmuasında “Bu yanlıştır” şeklindeki kayıt ve Mehmed Şükrî'nin *Silsilenâme*'sindeki aynı yer

Yukarıda ifade edildiği üzere Halil es-Sünbülî'yle Müstakîmzâde'nin arasındaki yakınlık eserlerinden ve istinsah ettiği nüshalardan takip edilebilmektedir. Halil es-Sünbülî'nin mecmuasında bulunan, dolayısıyla Mehmed Şükrî'nin de *Silsilenâme*'sine aldığı Sâkîb Dede'nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyân* adlı eserinden yapılan intihap örnek olarak gösterilebilir. Müstakîmzâde'nin Esad Efendi 3465 numarada bulunan mecmuasında “Sâkîb Dede Efendi'nin *Sefîne-i Nefîse*'sinde olan hulefâ” başlıklı bir liste bulunmaktadır. Müstakîmzâde'nin *Sefîne*'de bulunan Mevlevî halifelerinin kısa biyografileri ile vefat ve ölüm tarihlerini yazmış olduğu bu liste aynı başlık ve aynı şekilde Halil es-Sünbülî'nin mecmuasına girmiştir. Daha sonraları Mehmed Şükrî Efendi de satır halindeki listeyi sütunlara bölüp aynen *Silsilenâme*'sine almıştır. Aynı şekilde “Cümle çelebiyân-ı *Sefîne-i Sâkîb*” ve “*Sefîne-i Nefîse*'nin cild-i sâlisi hâvî olduğu meşâhir-i fukarâ bunlardır” başlıklı listeler de Halil es-Sünbülî ve Mehmed Şükrî'de karşımıza çıkmaktadır (Müstakîmzâde, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, 3465) (Halil es-Sünbülî, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3680) (Mehmed Şükrî, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüdaî Ef. 1098).

Görsel 5. Müstakîmzâde, Halil es-Sünbülî ve Mehmed Şükrî'de aynen bulunan Çelebi Listesi

Halil es-Sünbülî mecmuasını tertip ederken Müstakîmzâde'nin eserlerinden istifadenin yanından kendisinden doğrudan destek almış ve mecmuasını tashih de ettirmiş olmalıdır. Mecmuanın 69a varağında bulunan Karabaş Ali Efendi'ye (ö. 1686) uzanan Şabânî silsilesinin kenarında bulunan şu kayıt, Müstakîmzâde'nin hattıyladır:²⁰

Arapgir'den Kastamonî Şa'bân Efendi Âsitânesi'nde şeyh bulunan Mustafâ Efendi'den hilâfetle Menemen kasabasına irsâl ve Kalafat karyesinde ikâmet ba'dehû 1080 târihinde Üsküdar'a gelüp Atîk Vâlîde Zâviyesi'ne 1085 şeyh olup esnâ-yı va'azda nâ-sezâ kelîmât zuhûruyla Limnî'ye nefy ve 1096'da hac ve avdetle Kal'a-i Nahl'da 2 Safer 1097 Cum'a fevt oldu. Mağz-ı Fusûs, Tarîkatnâme, Ta'bîrnâme, Şerh-i Akâ'id ve sâir âsârı vardır.

Müstakîmzâde yazdığı eserlerle tasavvuf ve tekke tarihi çalışmalarına en fazla katkıyı sunan müelliflerdendir. *Mecelletü'n-Nisâb*, *Tuhfe-i Hattâtîn*, *Devhatü'l-Meşâyih* gibi biyografi eserlerinde ele aldığı kişilerin tasavvufî yönünü mutlaka vurgulamış, birçoğunun silsilelerini dahi vermiştir. *Mecelletü'n-Nisâb*'ın bilinen tek nüshasının sonunda yer alan silsileler bu nevidendir (Müstakîmzâde, Süleymaniye Ktp. Halet Ef. 628). Ayrıca mecmularında farklı tekke ve dergahlarla ilgili pek çok bilgi bulunmaktadır.²¹

²⁰ Mecmuanın 19a varağında bulunan Eşrefî silsilesinde de Müstakîmzâde'nin eklemeleri bulunmaktadır (Halil es-Sünbülî, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3680).

²¹ Örneğin İstanbul tekkelerinin âyin günlerini yazıldığı liste için bk. (Müstakîmzâde Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3465).

Bununla birlikte Müstakîmzâde'nin tertip ettiği müstakil bir tarikat silsilenâmesi de bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla tek nüshası bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesinde bulunan rulo şeklindeki silsilenâmede Müstakîmzâde'nin silsilenâmeyi *Tabakât-ı İmam Şa'râvî, Tabakât-ı İmâm Münâvî, Nefehâtü'l-Üns, Reşehât, Zeyl-i Nefehât, eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ve zeyilleri, *Risâletü's-Seyyid Nimetullâh-ı Velî, Lemezât, Ravzatü'l-Ebrâri'l-Ahbâbi'l-Ahyâr* ile Seyyid Seyfullâh, Seyyid Nizâmüddîn el-Hüseynî, Hüseyin-i Kerbelâyî'nin eserleri ve başka eserlerden tashih edip derleyerek 15 senede tekmlil ettiği yazılıdır (Müstakîmzâde, İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp. 1312).

Görsel 6. *Silsiletü'l-Evliyâ*'nın sonunda yer Arapça Ferağ Kaydı

Şunu da ifade etmek gerekir ki Mehmed Şükrî Efendi'ye sadece Müstakîmzâde ve Halil es-Sünbülî'nin silsileleri kaynaklık etmemiştir. Bu mecmuada bir başka silsilename müellifi olan Harîrîzâde Mehmed Kemaleddîn Efendi'nin (ö. 1882) silsilenamesinin de izlerine rastlıyoruz. *Tibyânü Vesâ'ilil-Hakâ'ik fî Beyâni Selâsilit-Tarâ'ik* isimli 3 ciltlik muhallet tarikat ansiklopedisiyle tanınan Harîrîzâde'nin, tasavvuf tarihiyle ilgili pek çok eseri bulunmaktadır. Eserlerinden anlaşıldığı üzere müdekkik bir alim olan Harîrîzâde bir şekilde Halil es-Sünbülî'nin de mecmuasına ulaşmış ve mütalaa etmiştir.²² Halil es-Sünbülî'nin mecmuasının 69b varağında farklı bir hat ve kalemle yazılmış küçük bir silsile bulunmaktadır. Şa'bâniyye-i Karabaşiyye

²² *Tibyân*'nın birçok yerinde Müstakîmzâde'ye ve eserlerine atıflar bulunmaktadır. Örneğin İbn Akîle'nin (ö. 1737) silsilesinin anlatıldığı kısımda "Tomaru's-Şeyh el-ma'rûf bi-Müstakîmzâde" şeklinde Müstakîmzâde'nin silsilenamesine atıf yapmaktadır (Harîrîzâde, Süleymaniye Ktp. İbrahim Ef. 431).

silsilesinin devamı olan bu silsile, Harîrîzâde'nin hattıyla kendi silsilesini ihtiva etmektedir. Aynı silsile Mehmed Şükrî'de de karşımıza çıkmaktadır.

Esasında Harîrîzâde ile Mehmed Şükrî arasında bir yakınlık olduğu yukarıda zikredilen ödünç kitap listesinden anlaşılmaktadır. Mehmed Şükrî *Silsilenâme*'yi Harîrîzâde'ye 1291/1874 senesinde ödünç vermiş ve Harîrîzâde'nin vefatından 23 gün sonra yani 25 Zilkâde 1299/8 Ekim 1882 senesinde geri almıştır.²³ *Silsilenâme*'nin sonundaki ferağ kaydında Mehmed Şükrî Efendi'nin eseri 28 Rebiyyülevvel 1291/15 Mayıs 1874 tarihinde bitirdiği anlaşıldığından aynı sene içerisinde Harîrîzâde'ye ödünç verdiği söylenebilir. Yaklaşık 8 sene Harîrîzâde'de kalan *Silsilenâme* muhtemelen onun *Tibyân*'ı yazdığı sırada yanında bulunuyordu. Bu uzun sürede eseri mütalaa eden Harîrîzâde tıpkı Halil es-Sünbülî'nin mecmuasına yazdığı gibi *Silsilenâme*'ye de kendi Ayderûsiyye silsilesini eklemiştir. Fakat Mehmed Şükrî Efendi eserine yapılan müdahaleden hoşlanmamış olmalı ki bu kısmı silip silsileyi tekrar düzenlemiştir.²⁴

Sonuç

Mehmed Şükrî Efendi'nin *Silsilenâme*'si doğrudan doğruya bir telif olmayıp Halil es-Sünbülî'den devşirdiği bilgilerin üzerine bina ettiği bir eserdir. 1203/1788 civarına kadar Halil es-Sünbülî'nin tertip ettiği silsileleri olduğu gibi *Silsilenâme*'sine almış olan Mehmed Şükrî Efendi eserini Hüdaî Kütüphanesi'ne vakfettiği 22 Zilkaade 1334/20 Eylül 1916 tarihine kadar geliştirmeye devam etmiştir.

Bu noktada akla şu soru gelmektedir: Mehmed Şükrî Efendi doğrudan doğruya kaynak olarak kullandığı Halil es-Sünbülî'den ve mecmuasından neden bahsetmedi? Bu sorunun cevabı biraz da Osmanlı aydınınının nezdinde daha doğru bir tespitle İslam telif geleneğinde bilgiye olan bakışla alakalı olmalıdır. O günkü şartlar için bilgi mefhumunun okur yazar gruplar nezdindeki anlamı günümüzdekinden biraz farklıdır. Günümüzde intihal olarak adlandırabileceğimiz birçok fiil, klasik devirde son derece normal karşılanmaktaydı. Aslında daha hadislerin tedvini ile başlayan bilgi isnadı mefhumu İslam ilim disiplini içinde sağlam prensiplere bağlanmış olsa da “İlim Çin'de de olsa alınır” hadis-i şerifinin bilginin kamusallaşmasına hizmet ettiğini gözden kaçırmamak gerekir. Bu doğrultuda klasik telifat geleneği içerisinde birçok âlim bir şekilde edindikleri bilgiyi kendilerine hamletmiş ve eserlerinde kaynak göstermeksizin kullanmışlardır. Mehmed Şükrî Efendi de belki de “mîrî malı” olarak gördüğü bu bilgileri kendi çalışması için temellendirmiş ve *Silsilenâme*'sini bunlar üzerinden oluşturmuştur.

Genel itibariyle bu çalışmada Mehmed Şükrî Efendi'nin karanlıkta kalan hayatı elde edilen yeni bilgiler ve bulgular eşliğinde aydınlatılmaya çalışılmıştır. Vidinli Hacı Feyzullah Efendi'ye olan intisabı, ailesi ve yaşadığı

²³ Bk. Ek.

²⁴ Eserin sonundaki fevaid de Harîrîzâde'nin hattıyladır (Mehmed Şükrî, Hacı Selim Ağa Ktp. Hüda Ef. 1098).

muhit tespit edilip literatürdeki bilgiler tashih edilmiştir. Ayrıca ödünç verdiği kitaplar ve kütüphanesinden yola çıkarak entelektüel kimliği aydınlatılmaya gayret edilmiştir. Özellikle *Silsilenâme*'si üzerinde durulup eserin aidiyeti ve telif metodu üzerinde bir takım yeni bilgiler ilgili literatüre kazandırılmıştır.

Kaynakça

- Akbatu, Şinasi. "İstanbul Tekkeleri Silsile-i Meşâyihî". *İslam Medeniyeti* 4 (1980), 51-96.
- Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Cemaleddin Server Revnakoğlu 63, 264.
- Ciğer, Zeynep Hümeýra. *Ömür Bahçesinin Gülü Solmadan = Memû'a-i İlâhiyyât*. İstanbul: Dergah Yay., 2017.
- Dal, M. Fahreddin. *Fahreddin Efendi Hazretleri'nin Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Enfî Hasan Efendi. *Tezkiretü'l-Müteahhirîn*. İstanbul: Ali Emiri Millet Kütüphanesi, Şeriyeye 1064.
- Erünsal, Zeynep Hümeýra. *Mehmed Şükrü Efendi'nin 'Mecmu'atü'l-İlâhiyyât' adlı Eserinin Transkripsiyonlu Çevirisi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Mezuniyet Tezi, 1996.
- Erünsal, İsmail E. "Mehmed Şükrü". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXVIII (Ankara: 2003), ss. 533-534.
- Erünsal, İsmail E. "Mecmû'a-i Tekâyâ Müellifi Mehmed Şükrü Efendi'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Mecmû'a-i İlâhiyyât". *İzzet Gündâğ Kayaoğlu Hatıra Kitabı*. İstanbul: 2005, 146-158.
- Halil Efendi. *Mecmua-i Vefeyât-ı Meşâyih*. Haz. Mustafa Demirel. İstanbul: Cinius Yay., 2019.
- Halil es-Sünbülî. *Mecmû'a*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3680.
- Harîrîzâde Mehmed Kemaleddin. *Tibyânü Vesâ'ilî'l-Hakâ'ik fî Beyâni Selâsili't-Tarâ'ik*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi 431.
- İbrahim Has. *Menâkıb-ı Şeyh Hasan Ünsî*. İstanbul: Ali Emiri Millet Kütüphanesi, Şeriyeye 1081.
- Kaymakçı, Fatma. *Nakşbendi Meşâyihinden Hacı Feyzullah Efendi ve Tasavvufî Görüşleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Karagöz, Ensar. *İlmiye Teşkilatı Tarihine Kaynaklık Eden Bir Âlim: Eserleriyle Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Koç, Mustafa. *Revnakoğlunun İstanbul'u Fatih I-IV*. İstanbul: Fatih Bel. Yay., 2022.

- Kut, Turgut. “İstanbul Hangahları Meşayihî”. *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: In Memoriam Abdülbaki Gölpınarlı = Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı* 1/19 (1195): 1-156.
- Mehmed Şükrî. *İstanbul Hangâhları Meşâyihî*. İstanbul: Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları K75.
- Mehmed Şükrî. *Silsilenâme-i Süfiyye*, İstanbul: Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdai Efendi 1098.
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin. *Mecelletü'n-Nisâb fi'n-Nisebi ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 628.
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin. *Mecmû'a*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3465.
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin. *Mecmû'atu'r-Resâ'il*. Ankara: DTCFK, İsmail Saib I 2119.
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin. *Mecmû'atu'r-Resâ'il*. İstanbul: TSMK, Yeni Yazmalar 347.
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin. *Silsiletü'l-Evliyâ*. İstanbul: Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi 1312.
- Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin. *Şerh-i Vird-i Settâr*. Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. or. oct. 2745.
- Öztürk, Mehmet Cemal. *Cerrâhîlik: Hz. Pîr Nûreddîn Cerrâhî ve Cerrâhî Tarîkatı*. İstanbul: 2004.
- Tanman, M. Baha, “Nureddin Cerrahî Tekkesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* VI. (İstanbul: 1995), ss. 97-99.
- Usta, Muhittin. *Tabîb-zâde Mehmed Şükrî Efendi ve Silsilenâme-i Süfiyye İsimli Eseri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, 2006.
- Ünlü, Seyfettin. *Gönül Ehli İçin Seçilmişler Silsilesi*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2020.
- Zâkir Şükrü Efendi. *Die Istanbuler Derwisch Konvente und ihre Scheiche = Mecmu'a-i Tekâyâ*. trans. Mehmed Serhan Tayşi. Eingeleitet und mit indizes versehen von Klaus Kreiser. Freiburg: 1980.

EK: Mehmed Şükrî Efendi'nin Ödünç Verdiği Kitapların Listesi

Ba'zı zevâtda olan kitâblarım

- 1- Silsilenâme-i Tarîkat-ı Aliyye: Harîrîzâde Kemâl Efendi'de. Târîh-i teslîmi: 1291. 25 Zilkaade 1299 ahz olunmuştur.
- 2- Meşâyîhnâme-i İslâm: Bu dahi Kemâl Efendi'de. Ahz şod.
- 3- Hadîka-i Nediyye, Kezâ. Ahz olunmuştur.
- 4- Kitâb-ı Şemâ'il-i Şerîf, Koruk Şeyhi Kemâl Efendi'de. Târîh-i teslîmi 1293.
- 5- Fikarât-ı Nakşibendiyye-i Ahrâriyye ve Tercüme-i Risâle-i Kudsiyye ve Risâle-i Esrâr-ı Nihân, Şükrî Efendi'de. Târîh-i teslîmi 1296, Gurre Zilhicce 1298 ahz olunmuştur.
- 6- Resâ'il-i Yiğitbaşı Ahmed Efendi, Şeyh Abdüllatif Efendi'de. Târîh-i teslîmi 12 Safer 1296. 29 Zilkaade 1297 ahz olunmuştur.
- 7- Fütüvve-i Tarîk-i Rifâ'î: Şeyh Abdüllatif Efendi'de, Târîh-i teslîmi 30 Şevval 1297, 3 Cemaziyyelahir 1300 ahz olunmuştur.
- 8- Menâkıbnâme-i Meşâyih ve Mecâzib, Seyydi Nizâm Şeyhi Şücâ' Efendi'de, târîh-i teslîmi Receb 1296, 16 Zilkaade 1300 ahz olunmuştur.
- 9- Mecnû'a-i İlahiyyât ve Dîvân-ı İzzeddîn Efendi ve Ravzatü'n-Nükabâ ve Kenzü'l-Esrâr-ı Cezbî, Şeyh Vefâ Türbedârı Osman Efendi'de, târîh-i teslîmi 1297, 15 Cemaziyyelahir 1300 ahz şod.
- 10- Cevâhiru'l-Kulûb ve Dîvânçe-i Cemâl-i Halvetî, Koca Mustafa Paşa Pîş-kademi Şeyh Şükrî Efendi'de, târîh-i teslîmi 18 Şaban 1297, 18 Safer 1301 ahz şod.
- 11- Tercüme-i Muhtasarü'l-Velâye ve sâ'ire, Dîvân kalemi kâtiblerinden Mustafa Rüşdî Efendi'de, târîh-i teslîmi 16 Safer 1298.
- 12- Dîvân-ı Şeyh Cemâlî, kezâ Rüşdî Efendi'de, Teslîm Rebiyyülâhir 1298, ahz şod.
- 13- eş-Şakâyıku'n-Nu'mâniyye, Üsküdarlı Cemâl Efendi'de, târîh-i teslîmi 1293, 26 Rebîülâhir 1298 târîhinde ahz olup şeyh efendiye verilmiştir.
- 14- Hediyetü'l-İhvân Şeyh Nazmî Efendi, Aksaray'da Şeyh Necib Efendi'de, târîh-i teslîmi 21 Cemâziyelâhir 1298, 16 Zilhicce 1299 ahz şod.
- 15- Şerh-i Ebyât-ı Hazret-i Mısrî, Şeyh Efendi'ye 17 Ramazan 1298 verilmiştir. 26 Rebiyyülevvel 1300 ahz olundu. Hacı Mustafa Efendi'dedir. Koca Mustafa Paşa, târîh-i teslîmi 26 Muharrem 131.

- 16- Mecmû'atü'l-Letâ'if Sandûkatü'l-Me'ârif, Harîrîzâde Şeyh Kemâl Efendi'de, târîh-i teslîmi 16 Zilhicce 1298, 16 Zilka'de 1299 ahz olunmuştur.